

**Байғапанова Р.Ж.<sup>1</sup>, Тулеев А.Ж.<sup>1</sup>, Асанова У.Е.<sup>1</sup>, Айтжанова А.Д.<sup>1</sup>**

<sup>1</sup> «Alikhan Bokeikhan University» ББМ

Қазақстан, Семей

e-mail: tuleiev@ mail.ru

## **БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМДАРЫНДАҒЫ СЫБАЙЛАС ЖЕМҚОРЛЫҚТЫ ЖОЮДЫҢ НЕГІЗГІ БАҒЫТТАРЫ**

### **Андатпа**

Бұл мақалада оқу орындарындағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрестің негізгі тараптары баяндалған. Отбасы мен оқу орнының бірлескен өзара іс-қимылымен ғана осы жаһандық проблеманың оң өзгерістері мен шешімдері мүмкін.

**Түйінді сөздер:** сыбайлас жемқорлық, рухани құндылық, этностық компоненті, құқықтары, бостандық, интернет ресурстар.

**Байғапанова Р.Ж.<sup>1</sup>, Тулеев А.Ж.<sup>1</sup>, Асанова У.Е.<sup>1</sup>, Айтжанова А.Д.<sup>1</sup>**

<sup>1</sup> Alikhan Bokeikhan University

Қазақстан, Семей

e-mail: tuleiev@ mail.ru

## **Основные направления искоренения коррупции в организациях образования**

### **Аннотация**

В данной статье изложены основные стороны борьбы с коррупцией в учебных заведениях. Только при совместном взаимодействии семьи и учебного заведения возможны положительные сдвиги и решения этой глобальной проблемы.

**Ключевые слова:** Коррупция, духовная ценность, этническая составляющая, права, свобода, интернет ресурсы.

**Байғапанова Р.Ж.<sup>1</sup>, Тулеев А.Ж.<sup>1</sup>, Асанова У.Е.<sup>1</sup>, Айтжанова А.Д.<sup>1</sup>**

<sup>1</sup> Alikhan Bokeikhan University

Қазақстан, Семей

e-mail: tuleiev@ mail.ru

## **The main directions of the eradication of corruption in educational institutions**

### **Annotation**

This article outlines the main aspects of the fight against corruption in educational institutions. Only with the joint interaction of the family and the educational institution, positive changes and solutions to this global problem are possible.

**Keywords:** corruption, spiritual value, ethnic component, rights, freedom, Internet resources.

Жасөспірімдерді, студенттерді сыбайлас жемқорлыққа қарсы тәрбиелеудің негізгі міндеттерінің бірі оларға қажетті білім беру болып табылады, олар балалардың: – сыбайлас жемқорлықты

танып-білуін үйренуіне (сондай-ақ оны басқа қылмыс түрлерінен айыруға; – сыбайлас жемқорлық неліктен жамандықтың көзі екенін білдіретін уәжді ұғынуға; – сыбайлас жемқорлықтың

деңгейін төмендету мүмкіндігін көрсетуге көмектеседі. Бұл жаста білім берудің этностық компоненті – рухани құндылықтың мазмұны мен маңызын ашуға және білім алушылардың ізгілік рухани бағдарын қалыптастыруға назар аудару қажет. Дәл осы ізгілік рухани бағдарлар, егер олар рухани білім беру мен тәрбие жүйесінің бастапқы кезеңінде жасақталса, құқықтық құбылыстарды, ілгерінді құқықтық сезімдер мен ұстанымдарды әлеуметтік пайдалы бағалау бойынша құқықтық білім беру процесінде қалыптастыру үшін іргетас болуға тиіс. Осының негізінде білім алушылардың құқықтық білімі жүйесін қалыптастыруда шешуші фактор ретінде қаралады, Қазақстан Республикасы азаматтарының құқықтары, бостандығы мен міндеттері олардың өзегі болып табылады.

Барлық тұтастай оқу орындары әлеуметтік білім беру және тәрбие жасөспірімдердің, студенттердің сыбайлас жемқорлыққа қарсы ағарту жөніндегі ақпаратты алуы және ұсыну тәсілдері болуы мүмкін, мектепте олар сынып сағаттары, жоғары оқу орындарында кураторлық сағатар әртүрлі адамдармен (құқық қорғау органдарының қызметкерлерімен, саясаткерлермен, мемлекеттік қызметшілермен) әңгімелесу; дәрістер; күнделікті өмірде сыбайлас жемқорлықтың әртүрлі нысандарына қарсы тұру тақырыбына пікірсайыстар, пікірсайыстар; іскерлік ойындар сабақтарда және факультативтік сабақтарда азаматтықпен және патриотизммен, мораль және руханилық ұғымдармен байланысты проблемаларды талқылау; кино материалдар көру және т.б.

Бұл ретте негізгі екпін қалай көп білуге емес қалай мейлінше дұрыс бағалауға жасалуының маңызы зор. Білім алушыларға бұл саладағы білімді тереңдетуге және нақтылауға мүмкіндік беретін үлгілік сұрақтар мен тапсырмалар шығармашылық жұмыстардың тақырыптар және т.б. ұсыну да маңызды. Олар сабақта үй тапсырмасы ретінде талқылау үшін ұсынылуы мүмкін, өйткені олар қосымша әдебиетпен, Интернет ресурстарымен және т.б. жұмыс істеуді талап етеді.

Тақырыптарды зерделеу кезінде мұғалім мағыналық екпіндерді дұрыс қоя білуі, оқушылардың сыбайлас жемқорлық проблемасына қатынасын айқындауы, олардың құқықтық сана-сезімі мен жүріс-тұрысын қалыптастыруы қажет. Сондықтан сыбайлас жемқорлықтың алдын алу үшін құқықтық санасезімді қалыптастыру бұл кезеңдегі негізгі міндеті болып табылады. Алдын алу жұмыстарын ұйымдастыру кезінде қоғамдық өмір таптаурындарын ескеретін қызметтің топтық түріне (имитациялық және іскерлік ойындар) назар аударған жөн. Білім беру бағдарламаларының сыбайлас жемқорлыққа қарсы құрамдас бөлігі сыбайлас жемқорлықтың саяси, қоғамдық залалын, оған қатысудың ықтимал салдарын түсіндіретін және студент жастардың сыбайлас жемқорлыққа қарсы дүниетанымын қалыптастыруға, олардың құқықтық сана-сезімі мен құқықтық мәдениеті деңгейін арттыруға бағытталған арнайы оқыту жүйесін құруды қажет етеді. Студенттердің сыбайлас жемқорлыққа қарсы құқықтық сана-сезімін қалыптастыруда тәрбие процесіне үлкен орын беру керек. Сондықтан студенттердің сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясаты саласындағы және сыбайлас жемқорлық қатынастарының келеңсіз салдарлары мен қалыптасатын сыбайлас жемқорлыққа қарсы ұстаным туралы студенттердің білімін молықтыратын сыбайлас жемқорлыққа қарсы бағыттылықтың әлеуметтік маңызды іс-шараларын (акциялар, қозғалыстар, тренингтер, пікірталастар, конференциялар) жоспарлау және өткізу аса маңызды. Бұл міндет тәрбие процесіне жауапты жоғары оқу орындары қызметкерлеріне де, тікелей студенттердің өздеріне және олардың қоғамдық бірлестіктеріне де жүктелуі тиіс. Білім алушылардың ғылыми зерттемелеріне, сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл бойынша шешімдерді дербес іздеуіне және сыбайлас жемқорлық, оның себептері мен оған қарсы күрес әдістері бойынша өз пайымдарын таныстыруға, сондай-ақ олардың жобалау қызметіне тартуға үлкен рөл берілуге тиіс. Барлық жоғарыда көрсетілген мәселелерді қағидатты жаңа ұсыныстарға жатқызуға болмайды. Бірақ

оқу-тәрбие процесі шеңберінде тиісті іс-шараларды жандандыру, мемлекеттің сыбайлас жемқорлыққа қарсы қызметі, сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясат ұғымдары мен бағыттары туралы базалық білім беретін теориялық және құқықтық мәселелерді зерделеу студент жастарды мемлекетіміздің заңын құрметтеу, олардың құқықтық мәдениеті мен құқықтық сана-сезімін қалыптастыру рухында тәрбиелеу үшін қосымша мүмкіндік береді, бұл айналып келгенде қоғамдағы сыбайлас жемқорлық практикасын барынша азайтуға әкеледі. Бүгінде азаматтық жастардың қоғамдық ұйымдарына қатысу үлкен маңыз беріледі.

Азаматтық жастардың қоғамдық ұйымдарының жұмыстарына тартуына көп назар аудару қажет. Олардың қызметінде сыбайлас жемқорлыққа қарсы науқандарды өткізуге ерекше назар аудару қажет, онда студенттік ортада сыбайлас жемқорлықтың алдын алу және оған қарсы күрес әдістеріне негізгі сүйеніш жасау. Патриоттық, мәдени бұқаралық және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-шараларды ұйымдастыру, жастардың құқықтық мәдениетін қалыптастыру жөніндегі жобаларын ойдағыдай іске асыру, қайырымдылық акцияларын өткізу, Ұлы Отан соғысы ардагерлерімен кездесу, мемлекеттік тілді дәріптеуге және нығайтуға бағытталған іс-шараларды өткізу Қазақстанда сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрестегі нақты қозғаушы күш болды. Жастардың сыбайлас жемқорлыққа қарсы бастамалары үкімет, бизнес және азаматтық қоғам арасында дұрыс, өркениетті қарым-қатынастар құру тұрғысынан маңызды.

Сындарлы ұсыныстарға бастама білдіру, сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың жауапты және ілгерінді тәсілдеріне бағдарлану сыбайлас жемқорлыққа қарсы құндылықтар мен көзқарастарға ие ауқымда жастар қоғамдастығын қалыптастыруға мүмкіндік беру керек. Бұл түптеп келгенде қоғамда сыбайлас жемқорлық көріністеріне «мүлде төзбеушілік» ахуалын қалыптастыруға, біздің азаматтарымыздың заңдылық, адалдық және «адал өмір сүру – бұл тиімді және абыройлы» екеніне тұрлаулы сенім

қағидаттарына бейілдік деңгейін арттыруға жағдай жасайды.

Мұндай тәрбие шараларында білім алушылар сыбайлас жемқорлыққа қолайлы жағдайларды көре-білуді, күнделікті өмірдегі этикалық ауытқушылықтар мен құқық бұзушылықтарды айқындауды, сондай-ақ оларды жою үшін мүмкіндіктерді іздеуді үйренуге тиіс.

Сыбайлас жемқорлықтың қоғам мен мемлекет үшін қаупі туралы білімі бар азаматтың тұлғасы, сыбайлас жемқорлық көріністерін өз азаматтық құқықтарының бұзылуы ретінде қабылдайтын және бұл құқықтарды қорғауға дайын тұлға жоғарыда аталған барлық әрекетердің нәтижесі бола алады.

**Әдебиеттер тізімі**

1. **Әбдіжәми А.Ж.** Сравнительное уголовное право [Текст]: учеб. пособие/А.Ж. Әбдіжәми; Министерство образования и науки Республики Казахстан, Карагандинский университет "Болашак". - Караганды: Болашак-Баспа, 2015. – 312.
2. **Восток-Запад: партнерство в судебной экспертизе.** Актуальные вопросы теории и практики судебной экспертизы [Текст]: материалы международной научно-практической конференции, г. Алматы, 27 октября 2016 г. = Шығыс-Батыс: сот сараптамасындағы әріптестік. Сот сараптамасының теориясы мен тәжірибесіндегі өзекті мәселелер: халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары (Алматы қ. 2016 жылғы 27 қазан) / Министерство юстиции Республики Казахстан, Центр судебной экспертизы, Комитет по законодательству и судебно-правовой реформе, Мажилиса Парламента РК. - Алматы: [б. и.], 2016. – 480.
3. **Габов Ю.А.** Зеркало казахстанской коррупции [Текст]: [монография] / Ю.А.Габов, В.Э.Кист. - Караганда: Арко, 2016. - 534 с.
4. **Комментарий к закону Республики Казахстан «О борьбе с коррупцией»** [Текст]: [комментарий] / НИИ государства и права им. Г.Сапарғалиева, Казахстанский союз юристов. – Астана: АФП, 2015. – 193 с.
5. **Нуртазин М.С.** Система местного государственного управления и государственной службы Казахстана [Текст]: учебное пособие / М.С.Нуртазин; Министерство образования и науки Республики Казахстан). - Алматы: Бастау, 2016. - 247 с.
6. **Ответственность за отдельные виды коррупционных правонарушений по новому Уголовному Кодексу Республики Казахстан** [Текст]: учебное издание / Казахский национальный университет имени Аль-Фараби; сост. А. Н. Агыбаев. - Алматы: Қазақ университеті, 2016. - 75 с.
7. **Самалдыков М.К.** Правоохранительные органы Республики Казахстан [Текст]: учеб.-метод. пособие / М.К.Самалдыков; Казахский национальный университет имени Аль-Фараби. - 3-е изд., перераб. и доп. - Алматы: Қазақ университеті, 2017. – 297с.
8. **Габов Ю.А.** Зеркало казахстанской коррупции [Текст]: [монография]. Т. 2 / Ю.А.Габов. – Алматы: ССК, 2016. – 316 с.

**References**

1. Әбдіжәми А.Ж. Sravnitel'noe ugovolnoe pravo [Tekst]: ucheb. posobie/A.Ж. Әбдіжәми; Ministerstvo obrazovanija i nauki Respubliki Kazahstan, Karagandinskij universitet "Bolashak". - Karagandy: Bolashak-Baspa, 2015. – 312.
2. Vostok-Zapad: partnerstvo v sudebnoj jekspertize. Aktual'nye voprosy teorii i praktiki sudebnoj jekspertizy [Tekst]: materialy mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoj konferencii, g. Almaty, 27 oktjabrja 2016 g. = Shyğys-Batys: sot saraptamasyndary әріптестік. Сот сараптамасының теориясы мен тәжірибесіндегі өзекті мәселелер: халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары (Алматы қ. 2016 жылғы 27 қазан) / Ministerstvo justicii Respubliki Kazahstan, Centr sudebnoj jekspertizy, Komitet po zakonodatel'stvu i su-debno-pravovoj reforme, Mazhilisa Parlamenta RK. - Almaty: [b. i.], 2016. – 480.
3. Gabov Ju.A. Zerkalo kazahstanskoj korrupcii [Tekst]: [monografija] / Ju.A.Gabov, V.Э.Кист. - Karagan-da: Arko, 2016. - 534 s.
4. Kommentarij k zakonu Respubliki Kazahstan «O bor'be s korrupciej» [Tekst]: [kommentarij] / НИИ gosudarstva i prava im. G.Sapargalievа, Kazahstanskij sojuz juristov. – Astana: AFP, 2015. – 193 s.
5. Nurtazin M.S. Sistema mestnogo gosudarstvennogo upravlenija i gosudarstvennoj sluzhby Kazahstana [Tekst]: uchebnoe posobie / M.S.Nurtazin; Ministerstvo obrazovanija i nauki Respubliki Kazahstan). - Almaty: Bastau, 2016. - 247 s.
6. Otvetstvennost' za otdel'nye vidy korrupcionnyh pravonarushenij po novomu Ugolovnomu Kodeksu Respubliki Kazahstan [Tekst]: uchebnoe izdanie / Kazahskij nacional'nyj universitet imeni Al'-Farabi; sost. A. N. Agybaev. - Almaty: Kazak universiteti, 2016. - 75 s.
7. Samaldykov M.K. Pravoohranitel'nye organy Respubliki Kazahstan [Tekst]: ucheb.-metod. posobie / M.K.Samaldykov; Kazahskij nacional'nyj universitet imeni Al'-Farabi. - 3-e izd., pererab. i dop. - Almaty: Kazak universiteti, 2017. – 297s.
8. Gabov Ju.A. Zerkalo kazahstanskoj korrupcii [Tekst]: [monografija]. Т. 2 / Ju.A.Gabov. – Almaty: SSK, 2016. – 316 s.

**Сведения об авторах**

**Байғапанова Рауза Жакупбековна**

Должность: кандидат биологических наук, доцент, кафедра Прикладная биология, Alikhan Vokeikhan University.

Мобильный телефон: 87054482339

**Айтжанова Аялым Данабековна**

Должность: магистр педагогических наук, преподаватель кафедры прикладной биологии, Alikhan Bokeikhan University.

Мобильный телефон: 87776127147.

Электронная почта: [ayaulym\\_1992@mail.ru](mailto:ayaulym_1992@mail.ru)

**Тулеев Айдын Жумаханович**

Должность: старший преподаватель кафедры прикладной биологии, Alikhan Bokeikhan University.

Мобильный телефон: 87055043613

e-mail: Tuleiev@ mail.ru

**Асанова Улбала Есентуровна**

Должность: магистр технических наук, старший преподаватель кафедры прикладной биологии, Alikhan Bokeikhan University.

Мобильный телефон: 87474674515

e-mail: esenturovna87@mail.ru

#### **Авторлар туралы мәліметтер**

**Байғапанова Рауза Жакупбековна**

Лауазымы: биология ғылымдарының кандидаты, доцент, қолданбалы биология кафедрасы, Alikhan Bokeikhan University.

Ұялы телефон: 87054482339

**Айтжанова Аяулым Данабекқызы**

Лауазымы: педагогика ғылымдарының магистрі, қолданбалы биология кафедрасының оқытушысы, Alikhan Bokeikhan University.

Ұялы телефон: 87776127147

e-mail: [ayaulym\\_1992@mail.ru](mailto:ayaulym_1992@mail.ru)

**Асанова Улбала Есентуровна**

Лауазымы: техника ғылымдарының магистрі, қолданбалы биология кафедрасының аға оқытушысы, Alikhan Bokeikhan University.

Ұялы телефон: 87474674515

e-mail: [esenturovna87@mail.ru](mailto:esenturovna87@mail.ru)

**Тулеев Айдын Жумаханович**

Лауазымы: қолданбалы биология кафедрасының аға оқытушысы, Alikhan Bokeikhan University.

Ұялы телефон: 87055043613

e-mail: Tuleiev@ mail.ru

#### **Information about the authors**

**Baigapanova Rauza Zhakupbekovna**

Position: Candidate of Biological Sciences, Associate Professor, Department of Applied Biology, Alikhan Bokeikhan University.

Mobile phone: 87054482339

**Aitghanova Ayaulym Danabekovna**

Position: Master of Education, Lecturer, Department of Applied Biology, Alikhan Bokeikhan University.

Mobile phone: 87776127147.

Email: [ayaulym\\_1992@mail.ru](mailto:ayaulym_1992@mail.ru)

**Tuleyev Aydin Zhumakhanovich**

Position: Senior Lecturer at the Department of Applied Biology, Alikhan Bokeikhan University.

Mobile phone: 87055043613

e-mail: Tuleiev@ mail.ru

**Asanova Ulbala Esenturovna**

Position: Master of Technical Sciences, Senior Lecturer at the Department of Applied Biology, Alikhan Bokeikhan University.

Mobile phone: 87474674515

e-mail: [esenturovna87@mail.ru](mailto:esenturovna87@mail.ru)